

Бойові дії на Волинському Поліссі під час Першої світової війни

У статті висвітлено хід воєнної кампанії на Волинському Поліссі в 1915–1917 рр. Основну увагу зосереджено на динаміці просування лінії фронту в цьому регіоні, військових операціях під час так званого «Великого відступу» російських військ 1915 р., «Брусилівського прориву» 1916 р. та бойових дій локального характеру 1917 р. Висвітлено участь польських легіонерів у битвах із російськими військами на території сучасного Маневицького району.

Ключові слова: Перша світова війна, Волинське Полісся, Південно-Західний фронт, Брусилівський прорив, Червищанський плацдарм, бойові дії, російська армія, австро-німецькі війська, польські легіони.

Постановка наукової проблеми та її значення. Висвітлення особливостей бойових дій у ході Першої світової війни на Волинському Поліссі, яке в цей час періодично перебувало під контролем тієї чи іншої з двох протиборчих сторін, дає змогу показати на прикладі невеликого регіону специфіку стратегії та тактики двох армій – російської й австро-угорської.

Аналіз дослідження цієї проблеми. Події Першої світової війни на Волині частково висвітлено в публікаціях науковців і краєзнавців. Однак їхні автори основну вагу приділили подіям 1916 р., насамперед так званому «Брусилівському прориву». Питання бойових дій у 1915 та 1917 рр. лише епізодично й поверхово розкрито в статтях О. Дем'янюка, А. Науменка, Я. Шабали. Викладений у їхніх публікаціях матеріал не дає повного уявлення про хід воєнної кампанії на Волинському Поліссі під час Першої світової війни, а отже, потрібно глибше дослідити та систематизувати перебіг воєнних дій у регіоні в 1915–1917 рр., розкрити їх взаємозв'язок із подіями на Південно-Західному фронті й з'ясувати локальні особливості.

Мета статті – проаналізувати хід воєнної кампанії на Волинському Поліссі в 1915–1917 рр., на основі широкої джерельної бази реконструювати окремі її важливі епізоди в контексті їх впливу на загальну ситуацію на Південно-Західному фронті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початку Першої світової війни ситуація на Волинському Поліссі була відносно спокійною. У серпні 1914 р. бої між російськими та австрійськими військами на Південно-Західному фронті велися в південних волостях Володимир-Волинського й Луцького повітів. У серпні–вересні 1914 р. російські війська активізували наступальні дії на Південно-Західному фронті. Унаслідок Галицької битви (6 серпня–13 вересня) вони зайняли переважну частину Галичини та Буковини, вийшли до Карпат.

Перегрупувавши сили, австро-німецькі війська навесні 1915 р. перейшли в контрнаступ на Південно-Західному фронті. Російські збройні сили залишили Східну Галичину й Буковину та на початку липня 1915 р. фронт наблизився до Волині. У боях 3–5 липня 1-ша австрійська армія, прагнучи здійснити наступ на Володимир-Волинський, у кількох місцях прорвалася на правий берег Бугу, але була відкинута назад [10, с. 294]. Однак 16 серпня австро-угорським військам удалося оволодіти Володимиром-Волинським. На цій ділянці російські позиції утримувала 8-ма армія Південно-Західного фронту. У випадку посилення ворожого наступу передбачено відхід її правого флангу на лінію Луцьк–Рожище [21, с. 78, 84].

Наприкінці липня 1915 р. австро-німецькі війська розпочали просування на північному заході Волині з боку Влодави. 27 липня, відтісняючи російські війська до Бугу, німці застосували задушливі гази, однак їхню атаку було відбито [16]. На початку серпня росіяни відкинута на правий берег Бугу та 6 серпня розпочалися бої за село Піща (сучасний Шацький район), які тривали кілька днів [17]. 9–10 серпня 1915 р. австро-німецькі частини розпочали наступ на ковельському напрямі [18]. Російські війська, хоч і на деякий час, проте стримали цей наступ, залишили Ковель і змушені були відступати вглиб Волинського Полісся.

Отже, на кінець серпня Волинським Поліссям проходила лінія двох фронтів – Західного й Південно-Західного. Орієнтовна лінія розмежування між ними проходила по залізниці Ковель–Сарни. Війська Західного фронту під тиском австрійських та німецьких військових частин відійшли в напрямку Ратно–Кобрин, у результаті чого між флангами двох фронтів – Південно-Західного й Західного – утворився розрив у близько 60 км. Південно-Західний фронт установився на лінії Броди–Луцьк–Чорторийськ.

Австро-угорське військове командування планувало, витіснивши російські війська з Галичини, одночасно перейти в наступ на Волині. Основний напрям удару мав бути через розрив, який виник на Волинському Поліссі між Західним і Південно-Західним фронтом. Метою операції було відтіснити праве крило Південно-Західного фронту в район Луцька та оточити його із залученням 1-ї й 4-ї австро-угорських армій [22, с. 125].

На правому крилі Південно-Західного фронту на цей час розташовувалися підрозділи 8-ї армії генерала О. Брусилова, але, відповідно до наказу Верховного головнокомандувача російських військ, близько половини її особового складу перекинута північніше для нівелювання переваги австрійських армій на лінії Ковель–Володимир–Волинський [3].

Максимального просування австро-угорських військ досягнуто наприкінці літа виходом до р. Стир у районі с. Колки. Російські частини змогли на деякий час утримати плацдарм на лівому березі річки, який простягнувся по лінії Чорторийськ–Костюхнівка–Галузія–Залізниця. Після тривалих боїв із переважними силами ворога генерал О. Брусилов вирішив відвести праве крило та центр своєї армії за р. Горинь. Для посилення правого флангу Південно-Західного фронту сформовано 39-й армійський корпус під командуванням генерала С. Стельницького. Оскільки це збройне з'єднання складалося переважно з резервістів, командувач 8-ї армії прийняв рішення посилити його 4-ю стрілецькою («Залізною») дивізією під командуванням А. Денікіна. На 39-й корпус і «Залізну» дивізію покладено завдання прикривати відступ основних сил О. Брусилова та затримати противника на р. Стубла (правої притоки Горині).

Австрійці збільшували натиск, залучаючи нові частини, аби охопити правий фланг 8-ї армії. Командувач 4-ї дивізії А. Денікін був змушений розтягнути фронт на 15 км, зупиняючи наступ ворожих військ за допомогою контратак. Із 21 серпня він тричі переходив у наступ, стримавши три австрійські дивізії та зупинивши обхідний маневр противника на правому фланзі Південно-Західного фронту. Після важких боїв 8–11 вересня російські війська були витіснені за Горинь [8, с. 261].

Для посилення 8-ї армії штаб Південно-Західного фронту передав їй із 9-ї армії 30-й корпус генерала А. Зайончковського [10, с. 310]. Отримавши поповнення, О. Брусилов ініціював проведення контрнаступу. Його метою було відкинути противника за р. Стир. На початку вересня розпочався успішний наступ 8-ї російської армії в районі Дубна, Вишнівця й Деражно [10, с. 311]. Зокрема, у районі Деражно російські війська переправилися через Горинь і взяли в полон австрійський батальйон, а внаслідок стрімкого контрудару на захід від Клевани біля села Олешва захоплено ще понад 1000 полонених [13].

Активізувалися наступальні дії й на правому крилі Південно-Західного фронту. Унаслідок атак укріплених позицій противника на північному сході від Колок російські війська, переслідуючи ворога, загасили запалений противником міст через Стир і змусили ворога втікати в ліси. Колки зайняли росіяни [14]. На Стоході, у районі залізниці Ковель–Сарни, російські війська вибили противника з Черська та розпочали наступ у районі Рожищ і Ківерець.

Наступним на меті був Луцьк. Завдяки швидкому маневру 4-ї «Залізної» дивізії за підтримки 30 та 39-го корпусів генералів А. Зайончковського й С. Стельницького місто взято російськими військами 24 вересня 1915 р. [8, с. 261].

Начальник Генерального штабу Німецької імперії Е. фон Фалькенгайн згадував, що австро-угорська армія не очікувала контрудару росіяни. Для того щоб виправити ситуацію, верховне головнокомандування виділило їй на допомогу дві німецькі дивізії з правого крила фронту принца Леопольда. Ліве крило австро-угорського фронту взято під німецьке військове командування, а 4-та армія разом із правим крилом фронту принца Леопольда були об'єднані в окрему групу під командуванням німецького генерала А. фон Лізінгена [22, с. 141].

Генерал А. Лізінген вивів із району Ковеля 24-й німецький корпус для нанесення удару у фланг і в тил групі російських підрозділів, які зайняли Луцьк. Саме цим, на нашу думку, спричинено наказ командувача Південно-Західного фронту залишити Луцьк і відвести частини 8-ї армії на схід, до Клевани. Становище, у якому опинилася 8-ма армія після відходу, викликало занепокоєння її командувача. О. Брусилов уважав за необхідне відкинути супротивника на захід, зміцнитися на Стиру від Торговиці–Луцька на північ і далі на Стохід, щоб захопити Ковель [4, с. 196].

На початку жовтня російські війська розпочали контрнаступ, у ході якого на Волинському Поліссі вдалося на деяких ділянках потіснити ворога й зайняти низку населених пунктів. Так, 2 жовтня 1915 р. увесь день тривали бої за Колодії, 3 жовтня о 1-й годині ночі росіяни атакували Костюхнівку та змусили супротивника відступити на Вовчок і далі до Маневич. Четвертого жовтня росіяни пішли в наступ на Новосілки та Лісове, зайняли Галузію [9, с. 329–331].

5 жовтня точилися бої в смузі залізниці Ковель–Сарни. Російські війська зайняли села Вулька-Галузіївська, Оптове, Вовчецьк, Медвежку й змусили противника відступити [19]. На південний захід від Чорторийська російська армія відкинула супротивника до с. Новосілки, у полон узято близько 160 нижніх чинів і захоплено один кулемет [15].

На середину жовтня 1915 р. на Волинському Поліссі фронт набув плинного характеру. Боротьба точилася за окремі населені пункти, за контроль над стратегічно важливими об'єктами та комунікаціями. У такій ситуації командувачем 8-ї армії генералом О. Брусиловим вирішено прорвати оборону противника й завдати удару в районі Чорторийська. У ніч на 16 жовтня 1915 р. російські війська розгорнулися проти Чорторийська та Новосілок, а наступної ночі перейшли Стир. На Чорторийськ кинута 16-й стрілецький полк, який у результаті стрімкої атаки взяв містечко, майже повністю знищивши 1-й гренадерський Кронпринца полк, були захоплені гармати, кулемети й обози [8, с. 264].

На ранок 20 жовтня «Залізна» дивізія прорвала фронт на ділянці 18 км і до 20 км заглибилася на територію противника, утворивши прорив у вигляді літери П. Запеклі бої в третій декаді жовтня відбувалися біля с. Кукли, із 4-го до 10 листопада 1915 р. тривали бої поблизу с. Костюхнівка. Російські війська майже повністю розбили 21-шу австрійську бригаду та зайняли стратегічне узвишшя, назване згодом «Польська гора». На допомогу австрійським і німецьким військам прибули польські легіонери. Після потужного обстрілу німецькою артилерією російських позицій розпочалась атака, у результаті якої айстро-німецька армія заволоділа узвишшям. Польський легіон у цій битві поніс найбільші до цього часу втрати [23, с. 24].

У середині листопада 1915 р. фронт відступив до р. Стир. Активні бойові дії припинилися, розпочалися позиційні бої. Із початком 1916 р. між ворогуючими сторонами відбувалися лише локальні бої. Весняний період 1916 р. австро-німецькі війська використали для укріплення оборонних рубежів, побудови системи тилових комунікацій. Глибина оборони австро-німецьких військ сягала до 9 км та складалась із двох-трьох ліній суцільних окопів, з'єднаних між собою. Російська армія використала цей період для мобілізації всіх сил і засобів для підготовки наступу, відомого як «Брусиловський прорив».

У березні 1916 р. командувачем Південно-Західного фронту призначено генерала О. Брусілова. Він зі своїм штабом підготував генеральний план наступальної операції, який затверджено Ставкой у квітні. Особливістю стратегічного задуму О. Брусілова було те, що він відмовився від тактики головного удару та прориву фронту в одному чи кількох місцях. План контрудару передбачав наступ російських військ по всьому Південно-Західному фронту. На Волині основний удар планувався силами 8-ї армії під командуванням генерала А. Каледіна.

Наступальна операція російських військ розпочалась могутньою артпідготовкою на світанку 4 червня 1916 р. Артилерійський обстріл ворожих позицій тривав на різних ділянках від 6 до 45 годин. Після цього 8-ма армія перейшла в наступ.

За три дні наступу на Волині російські війська прорвали оборону противника та просунулись углиб до 30 км. У полон захоплено 900 австрійських офіцерів, понад 40 тис. солдат, у ворога відбито 77 гармат, 134 кулемети й інше військове спорядження [20, с. 48]. 7 червня 1916 р. від австро-угорських військ звільнено Луцьк. На кінець травня російська армія закріпила позиції на р. Стир по лінії Луцьк–Рожище–Колки.

Наступним етапом операції мав стати наступ на Ковель і Володимир-Волинський. Австро-німецьке командування перекинуло в район Ковеля значні сили із Західного фронту. У середині червня 1916 р. австрійські та німецькі війська зробили спробу перейти в контрнатуп і перехопити ініціативу, але на луцькому напрямі були зупинені силами 8-ї російської армії. Протягом тижня бої велись у районі населених пунктів Рожище, Годомичі, Колки.

У ході подальшого наступу передбачалось активізувати північне крило фронту, яке перетинало Західне Полісся по лінії сіл Старий Чорторийськ–Костюхнівка–Кухітська Воля. На цій ділянці росіяни мали намір завдати удару силами 3-ї армії генерала Л. Леша та 8-ї армії генерала А. Каледіна. Їм протистояли сили корпусу генерала Ю. Галера: 1-ша й 3-тя бригади Польського легіону, дислоковані на лінії сіл Костюхнівка–Оптова; 11-та дивізія угорської кавалерії в районі с. Галузія; 1-ша дивізія кавалерії в районі с. Серхів і 9-та дивізія кавалерії, що займала багнисту ділянку від с. Озерце до с. Кухітська Воля [11, с. 108].

На початку липня 1916 р. російські війська розпочали наступ на цій ділянці фронту. Одна з найбільших битв відбулася в районі с. Костюхнівки, де наступ росіян стримували бійці Польського

легіону. Четвертого липня о 6 год російська артилерія розпочала обстріл позицій, який тривав із невеликою перервою до 18 год 30 хв, а згодом був перенесений на другу лінію оборони. Після артпідготовки в наступ пішла піхота. Три доби поляки стримували переважаючі сили противника. У боях під Костюхівкою Польський легіон утратив близько 2 тис. убитими, пораненими та зниклими безвісти [24, с. 243].

За кілька днів австро-німецькі війська з боями відступили до р. Стохід. Російська армія не змогла одразу форсувати річку, оскільки противник знищив усі переправи. В оперативному донесенні про бойові зіткнення на Південно-Західному фронті від 11 липня 1916 р. начальник штабу армії фронту генерал М. Духонін повідомив: «Минулої ночі батальйон 106 полку переправився через Стохід північніше від с. Великий Обзир і зайняв лісок. На ділянці 78 дивізії 5 рот 31 полку переправилися через р. Стохід у районі с. Заріччя й закріплюються. У 8-й армії та в групі генерала Шейдемана бійці окопуються на зайнятих позиціях по правому березі Стоходу. Утрати туркестанців за 27 червня – 45 офіцерів і 3489 нижчих чинів. У 30 корпусі частини 80- й 4-ї Фінляндської дивізії в районі сіл Угли та Арсеновичі закріплюються й ведуть розвідку. У районі Янівки п'ять батальйонів 71 дивізії залягли на лівому березі Стоходу під убивчим вогнем противника та зазнали великих утрат. Прагнучи зберегти залишки цих частин, командуючий 71 дивізією наказав їм відступити на правий берег, що й було зроблено» [12, с. 217].

Бойові дії на Стоході активізувалися наприкінці липня. Щоб сформувати ударне угруповання для подальшого наступу на Ковель створено на основі імператорських гвардійських полків і передислоковано сюди Особливу армію під командуванням генерала В. Безобразова. Перед нею поставили завдання форсувати річку Стохід та оволодіти Ковелем із півдня.

Опівдні 28 липня після шестигодинної артилерійської підготовки гвардійські полки пішли в атаку: лейб-гвардії Преображенський полк на с. Раймісто, Фінляндський – на с. Ясенівку, а Кексгольмський і Петроградський – на с. Тристеня. Однак цей наступ був удалим лише в напрямі Тристеня. Тут відзначився лейб-гвардії Кексгольмський полк, який узяв добре укріплене село, утративши при цьому убитими й пораненими 1973 бійці. Загалом у цій кампанії полк утратив близько 60 % особового складу солдатів і 80 % офіцерів [1, с. 55–56]. Інші російські частини зуміли лише на деяких ділянках захопити ворожі траншеї, при цьому зазнавши великих утрат.

8–10 серпня гвардія знову спробувала прорватися через болота на лівий берег Стоходу, але безрезультатно. Болотиста заплава річки Стохід стала братською могилою для тисяч солдатів й офіцерів; тут загинула значна частина кадрового складу гвардійських полків. Утрати в частинах були до 50 % серед рядового складу та до 80 % – офіцерського. У цілому вони становили 33 тис. осіб [5, с. 116].

До середини жовтня тривали бої за Ковель (російська армія шість разів наступала на місто). Росіяни в деяких місцях вийшли до річки Стохід, осівши в селах Грузятин, Соф'янівка, Троянівка, Градиськ, Нова Руда, Набруски. На правому березі їм удалося закріпитися лише на так званому Червищанському плацдармі завдовжки близько 8 км між селами Оленіно та Старі Червища.

Згодом ця ділянка фронту стабілізувалася, бої набули позиційного характеру. У прифронтову смугу потрапило багато населених пунктів сучасних Любешівського, Камінь-Каширського, Маневицького, Ковельського й Рожищенського районів.

Місцеве українське населення надавало допомогу російським військам. Окремі факти про це збереглися у спогадах очевидців, зафіксованих місцевими краєзнавцями. Так, наприклад, цінну розвідувальну інформацію збирав у розташуванні ворожих частин і потім передавав російському військовому командуванню житель с. Тоболи Іван Сацик. Він добре знав місцевість і десятки разів перетинав лінію фронту, щоб розвідати розміщення ворожих підрозділів, розміщення й охорону важливих об'єктів. І. Сацик посприяв переходу російських військ через р. Стохід і закріпленню їх на Червищанському плацдармі. Під час цієї військової операції юнак загинув. На знак пошани його поховано з усіма військовими почестями в новочервищенському лісі [2, с. 154].

Австрійським та німецьким військам удалося надовго закріпитися на рубежі р. Стохід завдяки тому, що тут споруджено потужну оборонну лінію з доброзрозвиненими прифронтовими комунікаціями. По фронті розтягнулося кілька укріплених смуг з окопів повного профілю. Через певні проміжки споруджено бліндажі, сховища, бійниці, гнізда для кулеметів. Перед кожною смугою зводилася дротяна загорожа до 20 рядів. До окремих ліній підведено електричний струм. Очевидці навіть згадували, у яких місцях були електричні підстанції для подачі струму та для освітлення офіцерських приміщень, добре укріплених і комфортно обладнаних.

У 1917 р. саме Червищанський плацдарм став ареною основних битв. У ніч із 2-го на 3-тє квітня австро-німецькі війська перейшли в рішучий наступ. Для російських військ ситуацію ускладнювало те,

що в цей час раптово піднялася вода в Стоході, заливши частину окопів і зніщи частину мостів та відрізавши таким чином шлях відступу на правий берег. Іншу частину переправ ворог цілеспрямовано знищив за допомогою важкої артилерії. Під час атак німецькі й австрійські війська застосовували найсучасніші бойові засоби: артилерію, авіацію та навіть таку зброю масового ураження, як отруйні гази. Про це згадували учасники бойових дій волиняни Ф. Ткачук і Ф. Чайка. Після газових атак потерпілі впродовж п'яти місяців лікувались у київському військовому лазареті. Потужну газову атаку з 13 хвиль застосували німці під час бою за Червищенський плацдарм 21 березня 1917 р. Кожна хвиля тривала близько 20 хв. Багато російських солдатів отруєно газом, оскільки захисна маска могла захистити лише від 2–3 хвиль [7].

Наразі важко встановити чисельність утрат з обох боків під час цієї операції. За підрахунками сучасних дослідників, лише з російського боку кількість загиблих могла становити не менше ніж 8 тис. осіб [6, с. 125]. Загалом унаслідок позиційних боїв на р. Стохід у 1917 р. обидві сторони зазнали значних утрат, проте жодна зі сторін не здобула переваги. Після лютневої революції в Росії та з розгортанням революційних подій в Україні на Південно-Західному фронті інтенсивність бойових дій зменшилась. Однак лінія фронту, установа на Волинському Поліссі по р. Стохід, практично втрималася до лютого 1918 р.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз перебігу подій Першої світової війни на Волинському Поліссі в 1915–1917 рр. засвідчує, що цей регіон став одним із театрів інтенсивних бойових дій. Тут у цей період простежено велику концентрацію військ воюючих сторін: підрозділи австро-угорської, німецької та російської армій, польські легіони. Найбільшу інтенсивність боїв спостерігали в межириччі Стиру й Стоходу, що підтверджується багатьма джерелами – писемними, речовими та усними.

Перспектива досліджень зазначеної в статті проблеми зумовлена необхідністю глибшого дослідження подій Першої світової війни на Волині й Поліссі, а також детальнішого відтворення воєнної історії краю окресленої доби. Окрім того, подальше її вивчення сприятиме виявленню нових місць бойових дій і масових поховань загиблих воїнів на території регіону для належного вшанування пам'яті жертв Великої війни.

Джерела і література

1. Адамович Б. В. Трыстень, 15–28 / VII 1916 / Ко дню 225-летия Л.-Гв. Кексгольмского полка. 1710–29 / VI–1935. Париж: [б. и.], 1935. 63, [1] с.
2. Борбич М. Перша світова війна: бої на Стоході. *Минуле і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть*: матеріали Х наук. іст.-краєзнавч. конф., яка відбулася у Старому Чорторійську, Маневичах, Четвертні та Нововолинську в 2000–2002 рр.: зб. наук. праць. Луцьк: Надстир'я, 2002. С. 154–155.
3. Брусилов А. А. Мои воспоминания. Москва: Воениздат, 1946. 264 с.
4. Брусилов А. А. Мои воспоминания. Москва: Воениздат, 1963. 216 с.
5. Васюхник А. «Ковельська м'ясорубка» (28 липня–16 жовтня 1916 р.). *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі*: матеріали 58 Міжнар. конф., присвяченої 100-річчю подій Першої світової війни на Волині, смт Маневичі, 5–6 лип. 2016 р.: наук. зб. Луцьк, 2016. Вип. 58. С. 113–117.
6. Гулько Г. Маловідома сторінка Першої світової війни на Волині. Червищанський плацдарм. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі*: матеріали 58 Міжнар. конф., присвяченої 100-річчю подій Першої світової війни на Волині, смт Маневичі, 5–6 лип. 2016 р.: наук. зб. Луцьк, 2016. Вип. 58. С. 121–128.
7. Гуртовий Г. Свідаки розказують правду. *Радянська Волинь*. 1988. 10 січ.
8. Деникин А. И. Путь русского офицера. Москва: Современник, 1991. 300 с.
9. Krasicki A. Dziennik z kampanii rosyjskiej 1914–1916. Lwow, 1934. 468 s.
10. Кресновский А. История русской армии. 1915–1917 гг./публ. В. Хлодовского, комм. С. Нелиповича. Москва: Голос, 1994. Т. 3. 368 с.
11. Lipinski W. Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905–1918. Warszawa, 1990. 438 s.
12. Мировые войны XX века: в 4 кн. Кн. 2. Первая мировая война: док. и материалы / отв. ред. В. К. Шаццлло. Москва: Наука, 2002. 581 с.
13. Новое время. 1915. 15 (02) сентября
14. Новое время. 1915. 20 (07) сентября
15. Новое время. 1915. 07 октября (24 сентября)
16. Русское слово. 1915. 12 августа
17. Русское слово. 1915. 21 августа, 23 августа
18. Русское слово. 1915. 25 августа

19. Русское слово. 1915. 06 октября.
20. Соловйов О. Бойові дії на Волині в роки Першої світової війни. *Науковий вісник ВДУ*. 1998. №1. С. 46–50.
21. Стратегический очерк войны 1914–1918. Ч. IV/сост. А. Незнамов. Москва, 1922. 133 с.
22. Фалькенхайн Э. Верховное командование 1914–1916 в его важнейших решениях/пер. с нем. А. Е. Сне-сарева. Москва: Высш. военный ред. совет, 1923. 279 с.
23. Хомич П. Маневиччина крізь віки: наук.-краєзнавч. нарис. Луцьк: Вид-во «Медіа», 2005. 400 с.
24. Wrzosek T. Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny swiatowej 1914–1918. Warszawa, 1992. 550 s.

Петр Хомич. Боевые действия на Волынском Полесье во время Первой мировой войны. В статье освещается ход военной кампании на Волынском Полесье в 1915–1917 гг. Основное внимание сосредоточивается на динамике продвижения линии фронта в этом регионе, военных операциях во время так называемого «Большого отступления» российских войск 1915 г., «Брусиловского прорыва» 1916 г. и боевых действиях локального характера 1917 г. Освещается участие польских легионеров в битвах с русскими войсками на территории современного Маневичского района.

Ключевые слова: Первая мировая война, Волынское Полесье, Юго-Западный фронт, Брусиловский прорыв, Червищанский плацдарм, боевые действия, русская армия, австро-германские войска, польские легионы.

Petro Khomych. Military Operations in Volyn Polissya During the First World War. The article highlighted the course of the military campaign in Volyn Polissya in 1915–1917. The main focus was on the dynamics of the advance of the front line in the region, military operations during the so-called «Great retreat» of the Russian troops of 1915, «Brusilov breakthrough» in 1916 and the local combat actions of 1917. Participation of Polish legionnaires in battles with Russian troops in the territory of modern Manevichi district was highlighted.

Key words: First World War, Volyn Polissya, Southwest Front, Brusilovsky breakthrough, Chervyshchansky bridgehead, military operations, Russian army, Austro-German troops, Polish legions.

Стаття надійшла до редколегії
16.11.2018 р.

УДК 94(477.82=162.3:437)"1918/1939":327

Світлана Шульга

Зв'язки з Чехословаччиною як фактор життєдіяльності чеської громади міжвоєнної Волині

У статті розглянуто основні форми контактування волинських чехів у 20–30-х рр. ХХ ст. з державними органами влади, громадськими організаціями та приватними особами ЧСР. Зроблено висновок про їх роль у життєдіяльності чеської меншини Волині та вплив на політику державних і регіональних органів влади Польської Республіки.

Ключові слова: Волинь, волинські чехи, Чехословаччина, асиміляція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Визначальну роль в громадському, культурному та господарському житті чехів Волині зіграв постійний і міцний зв'язок із чеськими землями, а з 1918 р. – Чехословаччиною, її державними й громадськими структурами. Тісні контакти зі «старою» батьківщиною мали значення підсилювача самоідентифікації та утвердження моральних і національних ідеалів чеської громади, створювали певною мірою ідеальний образ «материнської землі», водночас викликали неоднозначну реакцію польської влади. Важливо дослідити форми зв'язків між волинськими країнами й Чехословаччиною в період відродження її незалежності, що й стало метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У міжвоєнне двадцятиліття чеськими та словацькими країнами опікувалася Чехословацька національна рада, де 1919 р. утворено відділ із чехословацького закордоння, підтримку чехословакам за кордоном надавали Чехословацьке закордонне бюро (від 1928/1927 р.) [22], а волинським країнам – «Товариство чехословаків із Росії» й «Об'єднання чехів і словаків з Росії», головою якого був волинський чех Вацлав